

J. Tyssens, Om de schone ziel van 't kind ... Het onderwijsconflict als een breuklijn in de Belgische politiek

Paule Verbruggen, departement Archief AMSAB

In 1980 sloot het Provinciebestuur van Oost-Vlaanderen een samenwerkingsakkoord af met drie archief- en documentatiecentra, namelijk het AMSAB, het Daensmuseum en Archief van de Vlaamse Sociale Strijd uit Aalst en het Katholiek Documentatie- en Onderzoekscen- trum (KADOC), met het oog op de uitbouw van een Museum van de Vlaamse Sociale Strijd. Die overeenkomst werd in 1988 uitgebreid tot het Liberaal Archief en het Archief en Docu- mentatiecentrum voor het Vlaams-nationalis- me (ADV.N).

Sinds 1981 leidde die samenwerking tot een mooie reeks publicaties en tentoonstellingen, afwisselend verzorgd door de vijf betrokken centra.

Het meest recente - intussen reeds vijftiende - project met als thema 'Het onderwijsconflict als breuklijn in de Belgische politiek', werd gereali- seerd door het Liberaal Archief. Het omvat opnieuw een tentoonstelling, die van 15 okto- ber tot en met 18 november liep in het volledig gerestaureerde Caermersklooster in het Paters- hol en een publicatie van Jeffrey Tyssens, spe- cialist in de geschiedenis van de schoolkwes- tie.

De tentoonstelling was eerder braaf en ver- dronk een beetje in de monumentale ruimte van het oude klooster. Het boek daarentegen is bijzonder knap. De vormgeving en illustraties zijn zelfs ronduit prachtig (verzorgd door Visu- eel Denken te Gent). In zijn inleiding antici- peert de auteur op mogelijke critici die het onderwerp als 'uitgemolken' beschouwen (en in- derdaad, mijn eerste reactie was er ook één van déjà vu). Hij geeft toe dat over de negen- tiende eeuw al heel wat studiewerk is verricht, maar dat de witte vlekken nog talrijk blijven. Voor de twintigste eeuw is pas recent begon- nen met serieus historisch onderzoek rond de schoolkwes- tie.

Alles begon met het doorbreken van het ker- kelijk monopolie van het onderwijs eind acht- tiende, begin negentiende eeuw, en dit met het oog op het opzetten van een nationaal onderwijssysteem. Dit proces werd reeds aange- vat onder het Oostenrijkse bewind, werd voort- gezet onder het Franse bewind en kreeg een serieuze impuls onder het Nederlandse regi- me. De dirigistische politiek van Willem I die het kerkelijke initiatief behoorlijk fnuikte, leid- de ertoe dat de Kerk het monsterverbond van het Zuiden tegen het Noorden steunde.

De grondwet van het onafhankelijke België ga- randeerde een onbepaalde vrijheid van onder- wijs. De eerste organieke wetten op het lager en middelbaar onderwijs waren duidelijk een compromis tussen de katholieke en de libera- le stroming. Geleidelijk groeide echter bij de liberale burgerij het ongenoegen tegenover de bevoogdende aspiraties van de Kerk ten aan- zien van de openbare macht. De strijd draai- de vooral rond de definitie van het onderwijs, rond zijn functie voor de staat en de gemeen- schap en rond de bepaling wie gerechtigd was om het onderwijs te controleren. De laïcise- ring van de lagere gemeenteschool tijdens de liberale regering-Frère-Orban (1878-1884)

leidde tot een eerste politieke confrontatie, de zogenaamde 'eerste schooloorlog'. Toen de katholieken in 1884 de meerderheid heroverden op de liberalen, braken ze de verwezenlijkingen van de liberale regering wel af, maar verlieten ze geleidelijk de idee om te proberen volledige greep te krijgen op het openbaar onderwijs. Van dan af gingen ze zich meer concentreren op de expansie van de eigen confessionele scholen en dit door middel van subsidiëring door de diverse overheden. Wat dan weer kwaad bloed zette bij de liberalen.

De auteur wijst erop dat de toenemende spanning tussen de twee parlementaire stromingen niet alleen was toe te schrijven aan de specifieke schoolpolitieke ontwikkeling, maar ook aan de veranderingen in het politieke bestel. Zo had de invoering, eerst van het algemeen meervoudig, en daarna van het algemeen enkelvoudig stemrecht onder druk van de socialistische arbeidersbeweging, zeker haar weerslag op de definitie van het onderwijssysteem door de verschillende politieke actoren. Vermits de politieke partijen hun legitimiteit moesten gaan zoeken bij een massa-electoraat, werd het onderwijs een steeds crucialer middel tot controle en 'disciplineren' van het kiespubliek. Het waren opnieuw specifiek politieke ontwikkelingen die het schoolpolitieke beleid in het interbellum beïnvloedden. De fundamentele veranderingen in het kiessysteem leidden ertoe dat voortaan bijna steeds coalities moesten gevormd worden om een stabiele meerderheid te garanderen. Dit leidde tot een 'trêve scolaire' die steeds meer de vorm aannam van een status quo. Het is dan ook één van de centrale stellingen van de auteur dat het pacificatieproces op onderwijsvlak reeds veel vroeger dan het Schoolpact was ingezet. Het relatief snelle afsluiten van het Schoolpact was niet mogelijk geweest zonder die voorafgaande geleidelijke verschuivingen. Tyssens

stelt dan ook de vraag of de ernst van de 'tweede schooloorlog' in de jaren '50, niet enigszins moet gerelativeerd worden en of het schoolpact niet eerder de institutionalisering was van een oude praktijk dan een fundamentele vernieuwing.

J. Tyssens is erin geslaagd een genuanceerde, soms zelfs spannende synthese te brengen van het hele schoolconflict tot aan de jaren '60.

J. TYSENS, *Om de schone ziel van 't kind ... Het onderwijsconflict als een breuklijn in de Belgische politiek*, Gent: Liberaal Archief, 1998, 194 p., ill., 500 fr.

Te koop: Liberaal Archief, tel. (09) 221 75 05 en dienst Cultuur van het Provinciaal Administratief Centrum, tel. (09) 267 80 00

**Bart De Wilde, 'Vereenigd zijn we alles, onvereinigd zijn we niets'.
100 jaar socialistisch
textielsyndicalisme 1898-1998**

Paule Verbruggen, departement Archief AMSAB

Het AMSAB heeft de laatste jaren een stroom aan monografieën over socialistische organisaties uitgebracht (of meegepubliceerd). Studies die meestal in opdracht gebeuren, naar aanleiding van een of andere verjaardag van een of andere organisatie. Dergelijke monografieën worden vanuit de academische wereld nog steeds een beetje wantrouwig onthaald. Schrijven in opdracht van een broodheer houdt immers een gevaar in van subjectiviteit en censuur. Die kritiek gaat volgens mij echter steeds minder op.

Niet alleen stelt het AMSAB de laatste jaren zeer expliciet de eis van onafhankelijkheid en vrijheid voor de onderzoeker, maar ook bij de opdrachtgevers zelf is blijkbaar het besef gegroeid dat de huldeboeken 'oude stijl' niet meer geloofwaardig zijn. Natuurlijk kan men zich vragen stellen bij die studies 'op bestelling', in die zin dat het AMSAB (en de andere archief- en documentatiecentra) hierdoor in de keuze van zijn onderzoeksonderwerpen beperkt wordt. Het is nu echter eenmaal zo dat het AMSAB (en de andere centra) voor een stuk van die opdrachten leeft. En we kunnen niet ontkennen dat op die manier al verschillende regionale studies of studies van één bepaalde beroepsgroep gerealiseerd zijn. Studies die meer genuanceerde algemene syntheses mogelijk maken. Op een recent congres in Parijs hoorde ik trouwens dat ook gerenommeerde Franse universiteiten dergelijk deelonderzoek verrichten in opdracht van bijvoorbeeld de Franse mutualiteit.

Het jongste product in dit genre is het boek van Bart De Wilde ter gelegenheid van 100 jaar socialistisch textielsyndicalisme (1898-1998): *'Vereenigd zijn we alles, onvereenigd zijn we niets'...* Meer dan zijn vorige werk, *Witte boorden, blauwe kielen*, richt dit boek zich duidelijk tot een breed publiek, vooral dan tot de militanten. Het is dan ook bescheidener van omvang en zeer rijk geïllustreerd. Maar, en dat werd ook op de persconferentie onderstreept, het brengt de geschiedenis van de textielvakbond op een onverbloemde manier, met aandacht voor de autoritaire trekjes van sommige voormannen, voor de 'zwarte' periode tijdens de oorlog, voor het soms té uitdrukkelijke streven van de vakbondstop naar overleg in plaats van strijd en voor het seksisme van de syndicalisten.

Interessant is dat niet alleen de organisatorische ontwikkeling van de vakbond wordt be-

licht. De Wilde wijdt ook een apart hoofdstukje aan de leden. Hij stelt zich de vraag waarom zoveel mensen zich aansloten bij de textielvakbond, ondanks het feit dat, zeker in de beginperiode, de nadelen zwaar opwogen tegen de voordelen. Niet alleen materiële factoren speelden blijkbaar een rol, maar ook irrationale elementen, zoals het groepsgevoel, of de uitstraling van bepaalde leiders.

Tenslotte pleit het voor de auteur dat hij de evolutie van de textielvakbond heeft uitgetekend tot vandaag, met het toenemend belang van syndicale actie en overleg op internationaal vlak. Op de persconferentie benadrukte Donald Wittevrongel, voorzitter van ABVV-Textiel-Kleding-Diamant, dat enkel door de uitbouw van het internationale syndicalisme weerwerk kan geboden worden aan het steeds driestere optreden van de multinationals. Hoe onmogelijk dit vandaag ook lijkt, vervolgt hij, het boek van De Wilde toont aan dat een schijnbaar onmogelijke strijd uiteindelijk toch vruchten heeft afgeworpen.

Dat we op de drempel staan van een nieuw soort overleg is duidelijk. Hoe dit voor de werknemers zal evolueren is voer voor de historici van de eenentwintigste eeuw. Intussen wachten nog verschillende vakbondscentrales op een degelijke historische analyse.

B. DE WILDE, *'Vereenigd zijn we alles, onvereenigd zijn we niets'.* 100 jaar socialistisch textielsyndicalisme 1898-1998, Gent: Ludion - AMSAB - ABVV-Textiel-Kleding-Diamant, 1998, ill., 127 p.
Te koop bij AMSAB, tel. (09)224 00 79